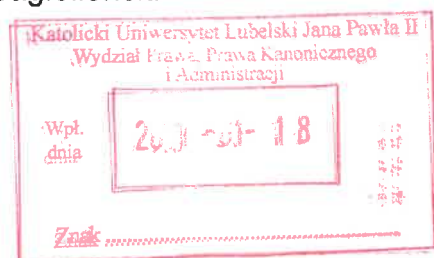

Prof. dr hab. Sławomir Dudzik
Katedra Prawa Europejskiego
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, dnia 11 stycznia 2019 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Radosława Wiśniewskiego
pt. „Nazwisko w europejskim systemie ochrony praw
człowieka", Lublin 2018, ss. 426**

1. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pana Radosława Wiśniewskiego dotyczy problematyki ochrony nazwiska w europejskim systemie praw człowieka. Współcześnie nazwisko ściśle łączy się z tożsamością danej osoby, spełnia również funkcje identyfikującą. Przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze w ostatnich kilkudziesięciu latach w Europie i na świecie sprawiają przy tym, że kwestie dotyczące nazwisk, ich pisowni, możliwości zmiany itp. nabierają szczególnego znaczenia. Łączy się to z procesami zmiany granic państwowych w Europie po II wojnie światowej, powstaniu nowych państw po rozpadzie bloku wschodniego, znacznych migracji ludności, zmian prawodawstwa rodzinnego, zniesieniem dyskryminacji ze względu na płeć i orientację seksualną. Nie bez znaczenia dla ochrony tożsamości jednostki, w tym jej nazwiska, będą również procesy postępującej komercjalizacji wielu aspektów życia społecznego i prywatnego. Wybór tematu rozprawy doktorskiej uznać należy zatem za w pełni uzasadniony. Są to zagadnienia niezwykle aktualne i o znacznej doniosłości społecznej. Dotykają one bowiem fundamentów tożsamościowych osoby ludzkiej, zarówno w aspekcie poszanowania jej życia prywatnego i rodzinnego, jak i przynależności narodowej i etnicznej. Problematyka ta nie doczekała się przy tym monograficznego opracowania w języku polskim. Istniejące na ten temat prace w znanej mi

literaturze obcej nie wyczerpują przy tym wszystkich wątków poruszanych w dysertacji Pana R. Wiśniewskiego.

2. Autor już we wstępie pracy przedstawia swój zamysł badawczy. Chodzi o weryfikację tezy, zgodnie z którą „zakres ochrony nazwiska w europejskim systemie praw człowieka wyznaczany jest przez identycznościowy wymiar nazwiska, W konsekwencji zakres ten jest odmienny, szerszy od tego gwarantowanego na gruncie uniwersalnego systemu ochrony i obejmuje zarówno publicznoprawne, jak i prywatnoprawne aspekty identyfikacji człowieka przy pomocy nazwiska.” (s. 10). R. Wiśniewski wskazuje przy tym, że system uniwersalny praw człowieka skupia się na obowiązku rejestracji nazwiska. Obowiązek ten służyć ma „realizacji interesu ogółu w postaci wprowadzenia organizacji i porządku życia społeczeństwa poprzez możliwość łatwego i precyzyjnego odróżnienia jednostek znajdujących się pod jurysdykcją danego państwa” (s. 11). Głównej tezie pracy towarzyszą cztery tezy szczegółowe. Pierwsza z nich wskazuje na silne zakorzenienie gwarancji dotyczących nazwiska w idei ochrony identyczności jednostki w systemie ochrony praw człowieka. Druga skupia się na ukazaniu ochrony nazwiska w ramach prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego gwarantowanego przez art. 8 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka oraz art. 7 Karty Praw Podstawowych UE. Trzecia teza szczegółowa pracy wskazuje na ochronę nazwiska w życiu gospodarczych, zaś czwarta dotyczy niedostatecznych gwarancji ochrony nazwiska w kontekście praw mniejszości narodowych i etnicznych. R. Wiśniewski wskazuje równocześnie, że podstawowe znaczenie dla przeprowadzanych badań posiadać ma metoda dogmatycznoprawna. Uzupełniająco odwoływać się będzie w pracy także do metody historycznoprawnej i komparatystycznej.

Zamysł badawczy Autora zasługuje generalnie na wysoką ocenę. Prawidłowo zidentyfikował ona główne problemy związane z ochroną nazwiska w systemie ochrony praw człowieka oraz sformułował trafne tezy, które zamierzał zweryfikować w trakcie swoich badań. Zastrzeżeń nie budzi również wybór metod badawczych, w tym obrane pierwszeństwo metody dogmatycznoprawnej.

Jedyna uwaga krytyczna w tym zakresie dotyczy pominięcia zagadnień ochrony nazwiska w kontekście prawa do ochrony danych osobowych. Nazwisko należy bowiem do oczywistych identyfikatorów, które umożliwiają identyfikację danej osoby fizycznej (por. art. 4 pkt 1 ogólnego rozporządzenia o ochronie danych; dalej jako RODO), w konsekwencji wszelkie operacje przetwarzania dotyczące nazwisk podlegają rygorom ustanowionym w przepisach o ochronie danych osobowych. Problematyka ochrony nazwiska w kontekście ochrony danych osobowych znalazła przy tym odzwierciedlenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE. Wskazać w tym kontekście należy w szczególności wyrok TS w sprawie C-131/12, *Google Spain*, dotyczący usunięcia z wyświetlanej listy wyników wyszukiwania mającego za punkt wyjścia imię i nazwisko danej osoby linków do publikowanych przez osoby trzecie stron internetowych zawierających dotyczące tej osoby informacje. Wyrok ten miał przy tym bezpośredni wpływ na kształt prawa do bycia zapomnianym określonego obecnie w art. 17 RODO. Innym ważnym z tego punktu widzenia wyrokiem jest także wyrok w sprawie C-25/17, *Jehovan todistajat*, dotyczący przetwarzania danych osobowych osób fizycznych (w tym nazwisk) przez wspólnoty religijne w związku z ich działalnością kaznodziejską.

3. Praca Pana mgra R. Wiśniewskiego posiada przejrzystą od strony formalnej konstrukcję. Prócz Wstępu, składa się z czterech merytorycznych rozdziałów, po których następuje stosowne podsumowanie całości w formie Zakończenia. Każdy rozdział został podzielony na mniejsze jednostki redakcyjne, co przyczynia się do przejrzystości wyводу. Na zdecydowanie pozytywną ocenę zasługuje umieszczenie na końcu każdego rozdziału stosownego podsumowania („Wnioski”) zawierającego najważniejsze wyniki przeprowadzonych badań. Ułatwia to istotnie śledzenie toku rozumowania Autora oraz ustalenie tych zagadnień, które uznaje on za szczególnie istotne z punktu widzenia tematu rozprawy.

Pracę rozpoczyna rozdział poświęcony zagadnieniu nazwiska w kontekście tożsamości człowieka. Autor przedstawia w nim historię nazwiska, wskazując na rolę nazwiska w procesie identyfikacji osoby, w tym w kontekście

tożsamości rodzinnej, etnicznej i tożsamości wartości, a także umiejscawia nazwisko w krajowym systemie prawnym. Rozdział kończą rozważania dotyczące ochrony identyczności człowieka, z uwzględnieniem myśli filozoficznej Charlesa Taylora. Autor przyjmuje również trafną i użyteczną na potrzeby dalszych rozważań definicję nazwiska, jako tworu języka i kultury przyjmującego „postać nazwy osobowej, zazwyczaj wskazującej na pochodzenie biologiczne, pokrewieństwo lub inny rodzaj relacji rodzinnoprawnej między ludźmi, dzięki której możliwa jest pełna identyfikacja człowieka pozwalająca na jego zindywidualizowanie i odwołanie się do jego tożsamości osobowej” (s. 48-49).

Jako kluczowy dla recenzowanej rozprawy należy uznać rozdział II poświęcony ochronie nazwiska w systemach ochrony praw człowieka. Doktorant analizuje w nim zarówno uniwersalny system ochrony praw człowieka, jak i system Rady Europy oraz system Unii Europejskiej. Ubocznie uwzględnione zostały także pozaeuropejskie regionalne systemy ochrony praw człowieka (wzmianka ta wydaje się zresztą bez większego znaczenia dla całości pracy). R. Wiśniewski rozważa tam kwestie ochrony nazwiska w kontekście m.in. prawa dziecka do niezwłocznej rejestracji urodzenia, wyboru nazwiska przy zawarciu małżeństwa, a także problem nazwiska jako elementu prawa człowieka do życia prywatnego i rodzinnego. W przypadku porządku prawnego Unii Europejskiej zagadnienia te są uzupełniane o problematykę ochrony nazwiska w kontekście swobód rynku wewnętrznego. Autor szeroko odnosi się również do projektowanych przepisów rozporządzenia unijnego dotyczącego nazwisk. W oparciu o pogłębione i świetnie udokumentowane analizy dochodzi do trafnego wniosku, że w systemie uniwersalnym ochrony praw człowieka szczególny nacisk kładziony jest na prawidłowe ewidencjonowanie ludności, które służyć ma prawnemu upodmiotowieniu jednostki. W systemie europejskim z kolei ochrona nazwiska związana jest przede wszystkim z ochroną identyczności należącej do sfery szeroko pojętej prywatności osoby ludzkiej. Nazwisko stanowi zatem istotny element tożsamości człowieka i rdzeń prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. W tym obszarze analizowanych zagadnień brakuje jednak w pracy rozważań dotyczących nazwiska (często także imienia) w kontekście zmiany płci oraz sytuacji prawnej osób LGBT. Kwestie te

mają fundamentalne znaczenie dla ochrony życia prywatnego tych osób, w tym ich tożsamości. Przywołać można w tym zakresie np. wyroki ETPCz z 16.07.2014 r. w sprawie *Hämäläinen v. Finland* oraz z 6.04.2017 r. w sprawie *A.P., Garçon and Nicot v. France*. Choć kwestie zmiany nazwiska pojawiły się tam ubocznie (w kontekście przekształcenia małżeństwa w związek partnerski oraz w kontekście zmiany płci i związanego z tym zabiegu sterylizacji), to widać, że stanowią one część większego kompleksu zagadnień związanych z ochroną praw tej grupy osób (zob. także np. wyrok WSA w Łodzi z 15.02.2017 r., III SA/Łd 745/16).

Kolejny rozdział recenzowanej dysertacji dotyczy ochrony nazwiska w kontekście aktywności ekonomicznej człowieka. Punktem odniesienia są tutaj normy chroniące prawa człowieka do życia prywatnego oraz do własności. Autor niezwykle drobiazgowo, ale i kompetentnie przedstawia problematykę nazwiska jako elementu identyfikacji w obrocie gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji osób wykonujących wolne zawody. Zbędne wydaje się przy tym szczegółowe przedstawienie w tym rozdziale różnorodnych kwestii dotyczących ogólnie znaków towarowych i innych zagadnień z zakresu własności intelektualnej. Praca nie straciłaby wiele na wartości, gdyby rozważania te ograniczyć do prawno-człowieczych aspektów komercyjnego wykorzystania nazwiska.

Ostatni rozdział pracy poświęcony został ochronie nazwiska w kontekście ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych. R. Wiśniewski przedstawia w nim tę problematykę z uwzględnieniem systemu Rady Europy, prawa Unii Europejskiego oraz prac Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Wskazuje, że pomimo wielu gwarancji odnoszących się do praw mniejszości narodowych i etnicznych, ochrona nazwiska w języku ojczystym wymaga nadal doprecyzowania i wzmocnienia, w szczególności poprzez stworzenie systemu skarg indywidualnych. Wiele zawartych tam postulatów *de lege ferenda* zasługuje z pewnością na poparcie, choć ich realizacja w praktyce nie będzie z prosta.

4. Recenzowana rozprawa Pana mgra Radosława Wiśniewskiego została przygotowana na podstawie niezwykle obszernych materiałów, które zostały w pracy co do zasady właściwie wykorzystane. Autor uwzględnia przede wszystkim wiążące się z tematem rozprawy prawo międzynarodowe oraz prawo Unii Europejskiej. Pomocniczo sięga również do wybranych aktów prawnych niektórych państw europejskich (Austria, Francja, Niemcy, RP, Szwajcaria). Na zdecydowanie pozytywną ocenę zasługuje właściwe wykorzystanie w pracy licznych (spis liczy ponad 160 pozycji) decyzji i orzeczeń organów i trybunałów międzynarodowych i krajowych, w tym głównie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości UE. Rozprawa została przygotowana również w oparciu o bardzo obszerną literaturę w języku polskim, angielskim, francuskim i niemieckim (spis liczy ponad 500 pozycji).

Strona formalna pracy nie budzi istotniejszych zastrzeżeń. Autor posługuje się precyzyjnym językiem, prawidłowo stosując reguły gramatyczne i stylistyczne. Na pozytywną ocenę zasługują także liczne i bardzo rozbudowane przypisy oraz szczegółowe spisy wykorzystanych materiałów.

5. Podsumowując powyższe rozważania, uznaję, iż Doktorant zrealizował w pełni podstawowy cel badawczy rozprawy. Wykorzystując metodę dogmatycznoprawną, prawnoporównawczą i historyczną, a także praktykę stosowania prawa potrafił trafnie zidentyfikować wiele doniosłych problemów naukowych, udzielił również właściwych i dobrze uzasadnionych odpowiedzi. Recenzowana rozprawa mgra R. Wiśniewskiego stanowi oryginalne opracowanie doniosłego teoretycznie i praktycznie problemu naukowego związanego z ochroną nazwiska w europejskim systemie praw człowieka. Wykazuje ona wysokiej próby wiedzę teoretyczną Autora w zakresie prawa międzynarodowego publicznego i prawa Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem problematyki praw człowieka (praw podstawowych), a także potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia przez niego pracy naukowej.

Mając powyższe na uwadze, wyrażam przekonanie, że recenzowana rozprawa spełnia z naddatkiem wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14

marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2017, poz. 1789) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1669) oraz **zasługuje na stosowne wyróżnienie oraz publikację** (po rozważaniu sugerowanych w niniejszej recenzji skrótów i uzupełnień). W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pana mgra R. Wiśniewskiego do dalszych stadiów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Sławomir Dudzik